

=== ЖІНОЧА КНИГОЗБІРНЯ ===
УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО МІКРОБА

Число 1.

На правах рукопису.

ЛІДА ПАХОЛІКОВА
інженер-агроном

ЛИСТИ

ДО

УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК

З передмовою
ВІКТОРА ДОМАНИЦЬКОГО
Лектора Укр. Господ. Академії в Ч. С. Р.

ПОДЕБРАДИ — 1928 — БРАТІСЛАВА.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО“.

≡≡≡ ЖІНОЧА КНИГОЗБІРНЯ ≡≡≡
УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО МІКРОБА

Число 1.

На правах рукопису.

ЛІДА ПАХОЛІКОВА
інженер-агроном

Л И С Т И
ДО
УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК

З передмовою
ВІКТОРА ДОМАНИЦЬКОГО
Лектора Укр. Господ. Академії в Ч. С. Р.

ПОДБРАДИ — 1928 — БРАТИСЛАВА.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО“

В і д В и д а в н и ц т в а :

В свій час гурток українських патріотів бажавши докласти й свою цеглину до українських змагань, праць і трудів при будуванні кращої майбутності нашої нації розпочав видавати " Книгозбірню Українського Бібліографічного Мікроба ", що була присвячена інтересам книги. Виходили при цьому з думки академіка С. Єфремова, що " завоювати майбутність pomoже нам книжка і тільки книжка "

Нині той же гурток розпочинає видавати " Жіночу Книгозбірню Українського Бібліографічного Мікроба ", присвячену інтересам української жінки. Згадана серія має бути доповненням попередньої односторонності і одночасно протестом проти досьогодняшнього стану жіночої справи на Україні та дотеперішніх способів її трактування українським суспільством.

Намічено видати три збірнички:

п е р ш и й - присвячений системі доцільного жіночого виховання;

д р у г и й - організаційним формам жіночого руху;

т р е т і й - обсягові чинності організованих жінок.

Матеріал для згаданих публікацій взято з життя братського нам та сусіднього чеського народу. Всі три зошити разом уявлятимуть собою малий підручник, що виконає сподіваємось службу в руках української інструкторки - організаторки нової української жінки, жінки що буде не тільки вмілою керівницею домашності, але й свідомою українською громадянкою, яка нарівні з чоловіком працюватиме над кращою майбутністю своєї нації, а цього нам ще й досі дуже бракує!

Випускаючи в світ цей перший з намічених зо-

шитів, є єдино приступній нам літографованій формі, висловлюємо глибоку подяку авторці за її прихильність до нашої справи, що виявилась не тільки в устних порадах та еказівках, але й в безкористному списанню низки статей зібраних в "Л и с т а х" та П. Лекторові В. Доманицькому за ласкаво написану передмову до збірника.

Видавництво
"Українське Книгознавство".

20. III. 1928.
М. Подєбради
на Чехах.

Літографовано 100 примірників.

П Е Р Е Д М О В А.

Серед найскладніших, найболючіших питань людського життя безумовно найчільніше місце займає питання про освіту та виховання дівчат. Число жінок майже у всіх країнах світу трохи перевищує число чоловіків. Отже та чи інша організація жіночої освіти не мінуче має відбитися на 50 % підростаючого покоління, а коли прийняти під увагу, що фізичне та духовне здоровля жінки, його піднесення чи занепад в значній мірі передається цілому майбутньому поколінню, то мусимо признати, що зміни в організації жіночої освіти і виховання в сучасному неминуче відібраються на цілому наступному поколінню - на всіх 100 відсотках його.

Шляхом освіти та виховання ми не можемо змінити того комплексу спадкових, внутрішніх, генетичних чинників, які людина одержала вже від батька та матері і завдяки яким вона здобула задатки, нахили до тих чи інших фізичних і духових властивостей. Але примінюючи методи освіти та виховання можемо розвинути корисні та, навпаки, затримати в розвитку шкідливі задатки і нахили. При тому мусимо встановлювати корисність чи шкідливість кожної людської ознаки, виходячи з вимог національних інтересів і це не лише сучасного менту, але заглядаючи на десятки і сотки літ наперед, угадуючи наперед можливі шляхи розвитку нації та її можливі потреби. І одне розвивання та затримування спадкових ознак, одні фізичний і духовий "тренінг" молоді припадає, при сучасному суспільному устрої у нас, головним чином на долю жінки. Робить вона це спочатку як сестра своїх молодших братів і сестер, далі як матір своїх дітей, як бабка своїх внучат, нарешті, як учителька та вихователька в захоронці та школі, яко лікарка в амбулаторії та лічниці.... Чи ж може вчити і виховувати молодь жінка, що сама не має ні

доброї освіти ні доброго виховання?! І що буде з тієї молоді, яку виховують анальфабети?!

Звідсіля - виїмкова важливість, виїмково-велике значіння освіти та виховання взагалі і жіночої освіти та виховання зокрема ...

Твердимо часто, що Скандинавські Країни, Німеччину, Чехію створив "шкільний учитель" - твердимо, але не зупиняємось над цим, що кажимо, не витягаємо з цього твердження належних висновків, належних консеквенцій. Це в більшій мірі можна було б сказати не саме про тих учителів і учительок, які вчили і виховували жінку, бо від створення того чи іншого типу жінки - типу позитивного / для розвитку нації /, чи типу негативного / з тієї ж точки зору / залежить розвиток чи занепад самої нації в майбутньому. Можна сміливо твердити, що фізична та духовна дегенерація чи фізична і духовна хвороба жінки якогось народу неминуче ведуть до фізичного і духовного виродження цілої нації і то значно швидше, ніж при дегенерації і хворобливості чоловіків. І коли б хтось злий і хитрий хтів знищити ворожу націю - найкращий шлях до цього - це зруйнувати фізичне і духовне здоровля жінки тієї ворожої нації...

От чому думаючи, боліючи душою за відродження нації, не можемо обминути питання про виховання жінки, а навпаки, мусимо розглянути його як найшляхетніше, як найсерйозніше, як найглибше!...

Але яких шляхів, яких напрямків триматись в цій важливій справі? Який ідеал жінки намітити для підростаючого покоління? Який саме тип жінки маємо творити при нашій освітно-вихователській праці? Яку саме фігуру маємо ліпити з м'ягкої, як віск, дівочої душі? Має це буде матеріялістка, чи ідеалістка? Жінка для розваги, жінка - краса, чи жінка - працювниця? Жінка - деспот, чи жінка - товариш, співбійовник чоловіка? Має бути сильною волі і самостійна, а чи ніжна, м'ягкої душі, що безперестанно шукає підпори? Фізично розвинена / хоч може з сильними рисами мужської сили /, а чи з діточо-нерозвиненими органами? А чи може мусить це бути комплекс багатьох з цих ознак? Тоді - чи до сполучення вони? І які шляхи, які методи, які границі в приміненню кожного з них?...

Тяжко відповісти на всі ці запитання!... Нижче наведені листи інж.-агр. Л. Пахолікової маляють нам спроби чеського народу розрішити болюче питання про "виховання жінки". Як і сама авторка признає, праця ця / хоч і йде вже серед чеського народу біля 80 років / ще не закінчена; нема ще й повних, абсолютно - переконуючих наслідків. Але той, хто пильно слідкував побут чехів, порівнював його з побутом інших народів - той мусить призна-ти величезний вплив чеських родинних та господин-ських шкіл / про які далі йде річ / на поліпшення побуту і господарчого устрою Чехословаччини.

Ще й до цього часу ми недооцінюємо значін-ня тієї праці і тих галузь господарки - того "хат-нього господарства", яке звичайно веде жінка. Ми дуже пильно студіюємо процеси виробничі, процеси обміну. Ми кидаємо в народ десятки і сотки інжене-рів, агрономів, економістів, вчених торговельників, але простудіювати, науково поставити, реорганізува-ти процеси споживання, якими здебільшого распоряд-жається жінка, - це якось не приходять нам в голову. Ч е р е з р у к и ж і н к и п р о х о д и т ь, як каже др Ед. Райх, біля шости-десяти відсотків цілого на-роднього добробуту.

І ясно, що досить якої - небудь помилки, не-знання якогось закону фізіології, психології, гі-гієни чи хемії при веденню хатньої господарки для того, щоб на задоволення певної потреби витрачалось цінностей в 2 - 3 рази більше, ніж їх в дійсності потрібно, або - ще гірше - вживались речі не тіль-ки не корисні для людського життя, а просто шкідли-ві. Витрачаючи багато сил, коштів і часу на ство-рення і здобування матеріяльних цінностей, ми, вреш-ті решт, 60 % цього майна передаємо в руки госпо-дарче - неосвічених господинь, що якусь значну ча-стину його розтрачають намарно.

Кличемо свій народ до ощадности, а забуває-мо, що найкращий шлях до ощадности - це навчити на-шу жінку, / яка мабуть ще довший час буде вести на-ше споживче господарство / методам доцільного, на наукових підвалинах побудованого хатнього gospodar-

2733.

Бузький, зле перенятий практицизм, що все більше й більше охоплює нашу молодь, відсутність широкої і глибокої освіти, не дозволяють нам часто прослідкувати будь-яку низку соціальних та господарчих процесів до кінця, встановити дійсну схему їх взаємовпливів і їх послідовності. Після дослідження одного - двох початкових процесів ми приймаємо далші студії і починаємо сміло твердити, що той чи інший захід, метод чи процес для нас "не має значіння", - не є "практичний".

І часто в наслідок такої легковажності і неувважливості ми відкидаємо те, що має для нас величезне значіння.

Ми звикли цінити лише те, що безпосередньо, негайно дає позитивний ефект і ми завжди не дооцінюємо те, від чого ефект має наступити лише за якийсь час. Ми самі розвиваємо свою короткозорість. І у відношенню до господинської освіти ми так само є короткозорі!...

Щоб звернути увагу українського студентства в Подєбрадах на цю важливу галузь громадської праці, на початку 1926 року Агронічне Товариство при У.Г.А. в Ч.С.Р. виділило зі свого складу окрему секцію "хатнього господарства".

Одним з перших проявів діяльності цієї секції був звязок з Чеським Державним Семінаром для підготовки учительок господинської освіти в м. Хрудімі, в наслідок чого інж.-агр. Л. Пахолікова /тоді фахова професорка згаданого семінару / приїхала до Подєбрад і зачитала на зборах Агр. Т-ва лекцію про господинську освіту. Від того часу інж.-агр. Л. Пахолікова співпрацює в українській пресі, подає там поради зі свого фаху і т. инш.

Нарешті в осени 1927 р. інж.-агр. Л. Пахолікова звернулась до українського жіноцтва з низкою приятельських листів, що були уміщені в різних українських виданнях.

У видавця цієї книжки вродилась чудесна ідея - зібрати всі ці листи інж.-агр. Л. Пахолікової до купи та додавши до них передмову випустити окремою книжкою, щоб в цей спосіб ще більше підкреслити значіння зачепленої проблеми. Листи ці заад-

резовані до українських жінок, тому, що як справедливо зазначає авторка " жінка жінку краще розуміє і жінка жінці більше довіряє".

Нарешті дозволю собі навести короткі біографічні дані про інж.-агр. Л. Пахолікову, щоб читачі цієї книжки мали повне уявлення про її авторку і про ті чинники, під впливом яких складався світогляд авторки.

Л. Пахолікова народилася дня 15 травня р. 1896. в чеській учительській родині недалеко від м. Коліна над Лабою на Чехах. Освіту здобула в сільській школі, потім реальній гімназії в Коліні, потім в Таборській сільсько-господарській Академії і, нарешті, на Празькій Високій Сільсько-Господарській Школі / Техніці /, одержавши тут титул інженера-агронома / була це третя жінка в Ч.С.Р., що одержала титул інженера-агронома /. Після дворічної практики на господарстві, прийняла місце учительки в середній с.-г. школі в Гожицях, де працювала 1 1/2 роки. Після того від'їхала до Данії, де працювала як асистент кооперативної молочної студії разом з тим побут данського села / з'окрема відносини родинні, громадські і т. п. /. Повернувшись студіювала один рік на педагогічному відділі філософичного факультету Празького Університету, після чого стала професоркою Державного Педагогічного Семінару для виховання вчительок господинських шкіл в Хрудімі, де завідувала також шкільним майтком.

З весни 1928 р. Словацька Сільсько-Господарська Рада запросила інж.-агр. Л. Пахолікову до Братислави для організації селянських господинських курсів на Словаччині. Нині інж.-агр. Л. Пахолікова керує вгаданими курсами, організує та провадить інструкторську працю для словацької сільської жінки.

Одночасно інж.-агр. Л. Пахолікова співпрацює в чеських, словацьких та українських часописах: "Slovenský Hospodář", "Venkov", "Zvěstování", "Uzrota v Domácnosti", "Kraj", "Osvěta Lidu", "Українській Ниві", "Новій Хаті", "Канадському Фармері" і т. инш.

Як бачимо, - перед нами ширі думки і пора-

ди жінки, яка сполучила в собі фахове сільсько-господарське та педагогічне знання, досвід чеського народу, значну частину досвіду данського народу, яка нарешті, має кількарічну педагогічну практику та ясно виявлену симпатію до українського народу.

Хай же українське громадянство прийме цей твір з повним довіррям і увагою, а найліпшою подякою авторці за її до нас увагу хай буде пробудження в колах української інтелігенції більшого, ніж дотепер інтересу до справи виховання нашої жіночої молоді, взагалі, і до справи господинської освіти селянських дівчат, з'окрема.

Лектор Вікт. Доманицький.

12. березня 1928 р.
М. Подебради
в Ч. С. Р.

..... і то все робилося в гарячому пориві допомогти нації добре вихованими дочками.

Л. Пахолікова.

Л и с т
п е р ш и й.

ПЛАНИ ТА ЦІЛІ
СУЧАСНОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ЖІНКИ.

Вельмишановні приятельки!

Прийміть, будьте ласкаві, цей лист, котрий має Вам передовсім передати мою ширю радість з приводу Вашого зацікавлення нашим життям - жінок чехословацьких. Ваше зацікавлення є тим симпатичніш, що Ви так, як і ми, належите до великої родини славянських народів і через те ми близькі собі не лише мовою, але й з культурно-господарського боку. Отже маємо причину для того, щоб взаємно піднаватися та взаємно шукати навчання, передовсім ми жінки, котрим доля призначила всім без розділу єдине, однакове, таке тяжке, але разом з тим і радісне послання, послання життя та сили.

Я свідома того, що ми, жінки чехословацькі, належимо до малого народу, який тільки недавно досяг своєї самостійності, як також і того, що ми досі небагато виконали такого, чим - би могли похвалитися перед світом. Але, так само, як вартість молоді людини полягає не тільки в тому, чим вона є сьогодні, але й в тому, чим хоче бути, які цілі встановляє досягти в майбутньому, так само можна сказати й про цілість.

А тому дозвольте мені передовсім кількома простими словами зясувати Вам плани та цілі сучасної жінки чехословацької.

Наша вельмиповажна письменниця феміністка Бож. Вікова-Мунетицька в одній зі своїх праць говорить: "Справа нашого призначення має такі глибокі відношення до праджерел життя, що її не може розв'язати жадна соціальна, культурна, а навіть ре-

лігійна проблема. Досьгоднішній наш рух є доказом того що жінка лише прокинулася з довгої сплячки і доспіває реально власно нині, коли наша доба відживає в соціальних та культурних корчах. Не буде її шастям, як що вона своєчасно усвідомить собі, що суть її істоти має більш віковичне призначення, ніж якіс то не було культурні та соціальні реформи. Чи буде вона господинею, чи урядовкою, чи лікаркою, чи крамаркою, зрештою, яку б посаду не займала вона в сучасному суспільстві, завжди мусить відчувати, що приносить своєму приванню не лише свої здібності, але й радісну віру, котра кидає світло далеко поперед себе. Це - віра життя, віра любови, віра існування понад і через тимчасові помилкові та згасаючи револьти соціальних заворушень."

І наша Божева Немцова котра вже давно дбала про розумне виховання жінок, висловлюється про призначення жінки: " Несвідомість жінчина є тою Немезис, котра переслідує постійно чоловіка по п'ятих, підмиває у нього під ногами ґрунт; коли ж чоловік захоче підвестись до гори, вона підв'язує йому олив'яні тягарі до крил, вона руйнує будови, плоди його обертає в попіл.

Несвідомість жінки є бич, яким чоловік сам на себе слів. Доки жінка не буде свідома свого високого становища та завдань, котрі їй призначив Бог, поклавши в її руки добро всієї майбутности, доки чоловік буде на хисткому фундаменті "

Вірні цим ідеалам, хочемо, щоб з наших дівчат, виростили цільні, шляхетні та здорові жінки, здібні виконати високі вимоги, що кладе на них сучасна доба. З них мають виростати добрі матері, взірцеві та ласкаві виховательки, розумні, цільні та дбайливі господині, а одночасно з тим і жінки з багатим духовним фондом, здібні до самотійного життя. Нова доба дала чехословацькій жінці і виборче право, яким покладається на неї обов'язок брати участь в громадському житті та слідкувати за справами народньо-господарськими, культурними і політичними; але вона мусить притому не забувати, що її найчільнішим та найкраснішим обов'язком - бути солідарною та певною товаришкою своєму чоловікові та своїй родині.

Скільки тут праці, скільки завдань, скільки цілей - а де ж шлях до них? - Виховання нової, ліпшої жінки і то виховання, як загальне, так і фахове, основане передовсім на вихованню родинному, усидлене й зміцнене шкільним вихованням та належно підтримане цілим суспільством.

Наші дівчата одержують тепер такуж освіту, як і хлопці. Але це не сміє їх оддаляти від хатнього господарства та родинних обов'язків. Є великою помилкою нашої доби, що молоді люде всіх суспільних верств дивляться з призирством на дрібні праці та клопоти сполучені з провадженням хатнього господарства. Цей фальшивий та хибний погляд впливає з наївної думки що буцім то є два роди занять: один шляхетний, на їх короткозорую думку, гідний людини вищих душевних якостей, як література, музика, громадська чинність, і другий - грубі праці, що понижують людину, як варення, миття посуду, правня білизни і т. д.

Дозвольте мені навести тут слова великого французького мислителя: "Люди дуже помиляються, думаючи, що поезія та краса знаходяться в самих речах. У дійсності не залежить ані від арфи, ані від віника, все залежить лише від руки, котра ними володіє. Поезія полягає не в речах, але в нас. Треба одухотворити нею речі як скульптор своїм талантом одухотворює мармур.

Я хотів би каже він, щоб наші дівчата старалися розвинути в собі справжнє жіноче мистецтво, щоб-то, вміння вдихнути душу в речі, що душі не мають, бо в цьому власне й полягає краса та слава істоти жінки. Лише жінка вміє одухотворити хатність тими таємничими чарами, що викликала у поета вислів: "дім веселиться та всміхається".

Дані для такого вміння має кожна жінка без винятку, але треба їх розвинути р о з у м н и м в и х о в а н н я м. Треба пробудити в дівчатах стремління до к р а с и, д о ц і л ь н о с т и та п р о с т о т и, бо лише ці власне три елементи разом з цільністю та лагідністю можуть витворити ту теплу та затишну хатню атмосферу, котра в сучасну післявійськову добу впертої боротьби за існування набуває значіння не лише яко джерело блага

по окремої людини, але й загальної користі, бо її заспокоючий вплив паралізує шкідливі вчинки життєвої боротьби. Тому виховання нашої жінки підкреслює передовсім сторону **п р а к т и ч н у**, відповідаючи практичним потребам життя.

Але наш напрямок виховання не забуває й про сторони **т і л е с н і**, тому що без доброго здобуття нашої дівочій молоді було б тяжко досягнути поставлених їй завдань.

Культура тіла разом з вихованням розуму та серця, практичне виховання, основане на теорії, широкий розгляд серед сучасних справ та потреб, а при тому справжня та чинна любов до батьківщини та свідомість приналежності до великої родини славянства - це наш ідеал, мета нашого виховання і разом з тим наш *raison d'être*.

-000-000-000-

Л и с т
д р у г и й.

ШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЖІНОК У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

Поговоривши про плани та цілі виховання нинішньої чехословацької жінки, хочу цими рядками накреслити **с и с т е м у** в и х о в у ю ч и х ш к і л, яку маємо для досягнення сказаного в минулому листі.

З огляду на те, що нині нашим жінкам приступні всі школи, за малим виключенням, був би мій реферат занадто обсяглим. Тому спинюся лише на головнішому, а саме на тих школах, що вже своїм програмою призначені спеціально для дівчат.

Зрозуміла річ, що не можна промовчати про значіння **в и с о к и х** ш к і л усіх ґахів. Одчинивши свої двері жіноцтву, ці школи дали нашому народові кадр високо-освічених жінок, котрі, прик-

даючи свої знання в якій би то не було галузі, своєю культурою інтелекту та своїм науковим розглядом є одночасно підготовленими й для всебічного дальшого виховання дівчат.

Теж саме відноситься й до вчительських і інститутів, котрі виховали нам вже кілька генерацій вчительок елементарних шкіл, дуже інтелігентних, працьовитих та дуже заслужених на полі культурного розвитку нашого народу.

Поруч згаданих елементарних шкіл, та поруч їм назі й і реальних шкіл кількох типів, що призначені для вищих студій, маємо ще інші дівочі школи, програм навчання котрих відповідає прямо потребам практичного життя.

Це є, передовсім, школа родинна та школа господинська.

Перша з них - родинна школа має завданням підготувати жінку до завдань матері та господині, але також і зробити її здатною для самостійної діяльності та громадського життя. Тому план навчання обіймає, як хатні науки / хатне господарство, наука про їжу, про продукти, варення, прання, прасування, наука про білизну й одяг, хатне рахівництво /, так і пеклування про дитину, гігієну та виховання; поруч з тим і предмети загально-освітні, літературні та спів.

Згадані школи призначені для міського оточення, в той час, як для життя сільської жінки пристосовані школи господинські. Програм школи господинської відрізняється від родинної тим, чим взагалі відрізняються інтереси жінок сільських від міських. А тому сільські дівчата на цих школах окрім хатніх наук навчаються ще й в тих господарських галузях, що будуть їм доручені в сільському житті, чи то, як дружині хлібороба, чи то, як самостійному підприємцеві.

Це є, передовсім, плекання домашніх звірят, молочарство, птахівництво, польове господарство з садівництвом та огородництвом, котрому, поруч з загально-освітніми предметами, присвячується велика увага.

Для виховання вчительок до цих шкіл маємо окремі педагогічні інститути, як

для школи родинної / в Празі та Брні /, так і для школи господинської / в Хрудімі /. Підготовчу освіту для шойно згаданого семінару господинських шкіл дає, крім господинської школи, ще однорічна вища / середня / господинська школа, що приділена до вищої / середньої / господарської хлопячої школи та має подібний до неї програм навчання.

Семінар вчительок господинських шкіл триває один рік і є характеру дидактично-педагогічного, але має також шкільне господарство та господинську школу для вправ. Семінар вчительок родинних шкіл є двохлітній і має також родинну школу для вправ.

Школи родинні є одно або й двохрічні. Останні школи мають ще третій річник у вигляді однорічного ремісничо-робочого-одягового курсу, що має завданням освіту, здобуту в родинній школі, закріпити в спосіб практичний. На цьому курсі виготовляється одяг по замовленнях. Абсольвентки родинних шкіл мають широке поле для прикладення своєї праці, бо ця школа, окрім доброї підготовки до обов'язків господині й самотійної ремісничої чинности, є також підготовчим ступнем до вчительської діяльности. Абсольвентки можуть підготовлятися далі також до завдань виховательки або вчительки хатніх наук на школах елементарних.

Ф а х о в а ш к о л а д л я в и х о в а т е л ь о к хоче зробити дівчат здібними до самотійної виховательської чинности гувернанток, вчительок пенсіонатів та споріднених педагогічних інститутів. Поруч практичних знань в психології, гігієни, поводження в товаристві та ручних праць, присвячується увага також і знанням язиковим / поруч з чеською мовою, викладається мова німецька, французька та англійська /, музиці та фізичному вихованню.

І н с т и т у т д л я в и х о в а н н я в ч и т е л ь о к х а т н і х н а у к виховує вчительок цієї спеціальности для елементарних шкіл. Студентки мають тут одержати таку освіту, щоб змогли провадити дівчат до зрозуміння завдань жінки в домашности. Поруч жіночих ручних праць, варення, науки провадження домашности та сполучених з тим

галузів / рисування, наука про матерію, питання моди і т. д./, навчаються педагогіці та предметам загально-освітнім.

При всіх вищезгаданих інститутах впорядковуються щорічно один раз на рік народні курси для жінок, що мають дати жінкам усіх суспільних верств можливість навчитися протягом вільних вечерових годин у потрібних їм галузях. Це є передовсім курс рисування, крою та шиття білизни; курс рисування, крою та шиття одягу; курс варення; курс плетіння кружев і т. д. На тих же курсах працюється над поширенням фахової освіти міських жінок.

Тіж цілі переслідується і для села, головним шляхом організації фахових курсів та лекцій. Організацією цього народнього виховання на селі займається Х л і б о р о б с ь к а Р а д а за посередництвом т. зв. м а в д р і в н и х в ч и т е л ь о к або і н с т р у к т о р о к, котрі переїзять з місця на місце, приносячи культуру навіть до найбільш віддалених місцевостей та впорядковують лекції або тижневі й двохтижневі курси, в залежності від потреб та можливостей даного району.

Це є головним чином курси: варення, заварювання овочів, шиття білизни та одягу, молочарства, маслоробства, сироварства, птахівництва і т. д. Словом, ці вчительки мають бути фаховими порадицями сільських жінок у всьому їхньому починанні. Ця чинність дає вже добрі результати і виявляє себе в інтенсивнішій праці сільської жінки та в поширенні кооперативного руху.

Це грубий нарис наших шкіл. Є, правда, ще багато інших фахових шкіл - торговельних, ремісничих і т. п., говорити про котрі в цьому короткому рефераті не маю змоги.

Фізичне виховання наших дівчат провадиться як по школах, так і по-за ними в гімнастичних організаціях, у Соколі, в багатьох гімнастичних клубках і т. д. Багато в цьому напрямі завдячуємо і дитячій ратурі, і популярним лекціям про фізичне виховання.

Л и с т
т р е т і й.

РОДИННА ШКОЛА В ЧЕХОСЛОВАЧИНІ.

I.

Було це в 40-их роках минулого століття, коли жменька свідомих чеських жінок прийшла до думки, що нашому народові потрібні передусім освічені та свідомі жінки - матері. А тому, що в колах, покликаних до цього, нічого не робилося, взялися за справу жінки самі. У скорому часі засновано було кілька приватних виховувачих жіночих інститутів. Але найвищою значіною праця розпочалася лише тоді, як у р.р. 60-их придбали наші жінки поради та прихильників цих своїх стремлень в особі Войти Напрстка, котрий, повернувшись з 10-ти літнього перебування в Америці, приніс з батьківщини свободу багатства думок та планів. Він став після свого повороту провісником жіночого питання в нас та ініціатором усього дальшого стремління до піднесення культурного рівня чеської жінки. У своєму домі " у Гадавку " в Празі заснував він " Американський Клуб Дам ". Тут влаштовувалися для жінок лекції з різних галузей знання, було засновано читальню та предоставлено для користування членам клубу багату книгозбірню.

Тут, з ініціативи Войти Напрстка, швидко започаткувалася майже кожна успішна чинність наших жінок, з яких найбільш цікавою на той час було заснування " Чеського Жіночого Виробничого Гуртка " р. 1871, і то невеличким гуртком відданих цій справі жінок з письменницею Кароліною Свєтлою на чолі.

Гурток негайно засновує школу, метою котрої є дати чеським жінкам, аж досі занедбаним, практичну вправу та фахову освіту для самостійного та родинного життя - " Торговельну та Промислову Школу Чеського Жіночого Виробничого Гуртка ". Діло поставлене без допомоги держави, покладаючись лише на самопомогу, відданість та національну свідомість народу. І ця віра не завела.

На заклик до чеських жінок, - чи погоджуться вони зі заснуванням гуртка, зголосилося по-над 1000 жінок. Місто Прага дало школі безплатне приміщення, торговельний гурток " Меркур " та " Промислова Єднота " допомогли фінансово, а решту виконало натхнення чеських сердець. Стремління це підпирає часопис "Ženské Listy ", гуртковий орган під редакцією Єлішки Красногорської - великої поетки, поезія котрої подає втіху та силить, кличе до бою за найдорожчі національні скарби. Вона ж переймає згодом також і провід " Виробничого Гуртка ", щоб на каміннях, які покладено попередницями, вибудувати певний світоч майбутности чеських жінок.

Це була вона, що здійснила р. 1890 заснування першої дівочої гімназії гуртка " Мінерва " в Празі. Це була вона, що перша дала почин до відкриття високошкільних студій чеським жінкам та довела так культурні цілі жіночого питання в нас до найвищої мети і т е в с е р о б и л о с я в г а р я ч о м у п о р и в і д о п о м о г т и н а ц і ї д о б р е в и х о в а н и м и д о ч к а м и.

Тим часом " Торговельна та Промислова Школа Чеського Жіночого Виробничого Гуртка " росте та усилюється. На 25-му році своєї чинности, р. 1896. переходить вона під власну стріху, до 3-х поверхового дому з 17-ма класами та 31-ою вчительською силою. Торгівля гуртка дає сталі заняття 37 швачкам і в одночасно практичною школою, де абсолювентки торговельної школи вправляються в торговельній маніпуляції.

По 30-ти роках, р. 1901. річний видаток на школу складає вже 58.000 кор. / довоєних /. На покриття цих видатків дали:

п у б л и ч н і с у б в е н ц і ї - міністерство освіти, жіночий комітет, празький магістрат, торговельна й реміснична комора - разом 12.000 корон; г у р т о к - відсотки від своїх фондів, з внесків членів та співчуваючих, з зисків від влаштованих базарів та театральних вистав - разом 16.545 корон.; р е ш т а - покривалася платнею за навчання від учениць, котрих того року було поверх 800.

Після того року / 1871 / починають закладатися подібні школи. Так р. 1884 з ініціативи пані

М. Червінкової - Рігрової засновується міська дівоче-промислова школа в Празі; р. 1885 - промислова школа Жіночого Виробничого Гуртка в Хрудімі; р. 1886 засновується промислова школа гуртка "Бесва" в Брні - цьому осередкові патріотичних стремлень, мораванок; того ж року організується в Празі гурток "Чеська Домашність", який засновує куховарську школу тієї ж назви.

II.

Такі були початки наших дівочих шкіл. По мірі того, як поволі ставали приступними жінкам школи, призначені до того часу виключно для хлопців, втрачали на своєму значінню первісні дівочі школи-промислова та торговельна, що виховували дівчат передусім для самотійної заріркової чинности. Тому форми жіночої освіти міняються на новий досьогодня чинний тип однорічної школи родинної, що має завданням дати дівчатам передусім освіту та вміння, що потрібні для родинного життя та провадження домашности. Щоб задовольнити всі згадані вимоги, заснуються також і дво-річні родинні школи. Для освіти ж, з метою самотійного виживлення, приєднується до II-го річника родинної школи ще однорічна ремісничча робітня яко третій річник, котра має завданням дати освіту дівчатам, що бажають присвятитися одяговому ремеслу. Абсолютентки III-го річника отримують посвідку, котра заміняє "виучний лист кравецький".

За новіших часів комбінується родинна школа також в т. зв. однорічну фахову школу виховательок /наприклад в м. Градці Кральовому на Чехах %

До цієї ж групи належать і інші фахові школи для жінок, оскільки вони належать до ресорту міністерства шкільництва та народньої освіти, де-то, без господиських шкіл сільських, котрим буде присвячено згодом окрему статтю.

Ці школи є слідуєчі:

1. П'ятимісячна школа для провадження домашности та п'ятимісячні школи куховарські подають відомости та розвивають уміння, потрібні для провадження звичайної домашности або служби в ній.

2. Ремісниччі робітні для поокремих ремесел подають фахові відомости та вміння, необхідні для

самостійного провадження того чи іншого ремесла.

3. Школи для соціальної служби подають, після закінчення 2-х річної родинної школи, освіту у всіх галузях соціального піклування.

4. Дівочі народні школи челядницькі та народні курси мають дівчатам та жінкам, що зайняті на протязі дня, послужити нагодою навчитися, як слід, усіх домашніх праць та набути відомостей потрібних для виховання дітей.

5. Курси спеціальні доповнюють відомости та вміння в різних галузях жіночої життєвої чинности.

Цим способом достають дівчата в Чехословаччині передовсім освіту, котра їм потрібна, яко буду-чим матерям, вихователькам підростаючих, господиням та громадянкам держави, цеб-то, освіту практичну та загальну з основами для ремісничого вміння; лише потім доповнюють свою освіту фахову. Для тих, що не можуть відвідувати 2-х річну родинну школу, призначені однорічні родинні школи зі скороченим програмом, з оглядом, передовсім на потреби родинного та громадського життя.

III.

Скласти ближчу уяву про організацію та зміст типічної родинної 2-х річної школи в Чехословаччині допоможе нам ознайомлення з планом навчання та обсягом поокремих предметів на живому прикладі з нині чинною 2-х річною родинною школою в Градці Кральовому на Чехах.

Перегляд предметів навчання та тижневих годин на згаданій школі є наступний:

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПРЕДМЕТИ:	Перший рік. Другий рік.			
	п і в р і ч ч я:			
	I.	II.	I.	II.
1. Вигладова мова.	3	3	3	3
2. Історія освіти.	2	2	2	2
3. Виховання.	2	2	2	-
4. Гігієна та піклування про дитину.	-	-	-	2
5. Громадська наука.	-	-	2	2
6. Рахування й рахунковість.	2	2	2	

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПРЕДМЕТИ:	Перший рік.		Другий рік.	
	п і в р і ч ч я:			
	I.	II.	I.	II.
7. Рисування.	3	3	3	3
8. Шиття білизни.	-	2	-	-
9. Направа білизни.	-	2	-	-
10. Рисунки кроїв білизни.	2	1	-	-
11. Шиття вбрання та моднярство. Моднярство викладається в осєни та на весні 4 тижні по 4 година тижнево, про те як шити вбрання.	-	-	12	14
12. Рисунки кроїв на вбрання	-	-	2	1
13. Вишивання та праці над оз- добою.	2	2	2	2
14. Наука про матерії.	1	-	-	-
15. Наука про домашнє госпо- дарство.	2	-	-	-
16. Наука про харчеві продукти.	-	2	-	-
17. Варення.	4	4	4	4
Учениці ходять варити з го- дин шиття.				
18. Господарські праці, прання та прасування.	-	-	-	-
У другому річнику в обох півріччях кожного першого тижня в місяці чотирі годи- ни замість варення.				
19. Гімнастика.	1	1	1	1
20. Спів.	1	1	1	1

Разом годин. 37 37 37 37

При навчанні поодиноких предметів ставлять-
ся слідуючі завдання:

1. Б и к л а д о в а м о в а - навчити по-
правно висказуватися усно й писемно. Пізнання виз-
начніших представників чеської літератури в звязку
з умисловим розвоєм європейських народів. Розбуджен-
ня цікавості до літературних творів, розуміння їх
внутрішньої та формальної вартості.

2. І с т о р і я о с в і т и - пізнати роз-

виток європейської освіти від найдавніших часів та її зв'язок з життям свого народу; зрозуміти напрямки дальшого розвитку.

3. В и х о в а н н я - навчити розуміти духове життя власне й чуже, вказати шлях до ідеалу моральної досконалості та покласти основи морального характеру. дати вказівки для виховання дитини.

4. Г і г і є н а т а п і к л у в а н н я п р о д я т и н у - наводити учениці до належної оцінки великої вартості людського здоров'я та навчити як його берегти. Подати найважливіші відомості про людське тіло та його гігієну. Викликати зацікавлення до тілесного розвитку дитини та до її потреб.

5. Г р о м а д с ь к а н а у к а - підготовка до громадського життя родини, громади та держави; пізнання обов'язків та прав громадянки; плекання морального та патріотичного чуття, демокративного та республіканського духу.

6. Р а х у в а н н я т а р а х у н к о в і с т ь - влучно вибраними прикладами з практичного життя викликати зацікавлення та виховати розуміння ваги належної оцінки вартостей для порядного й розумного господарювання. Подати для цього практичні вказівки та належні вправи.

7. Р и с у н к и - виховати смак до форми, красок та гармонії кольорів, зручність в підшуканню декоративних форм, вміння виявляти їх та зі смаком користуватися ними при виробі білля, вибрання та річей для прикрас доповнюючих одяг та оздоблюючи помешкання.

8. Ш и т т я б і л л я - виховати смак до гарного та гігієнічного білля; до солідної праці та мистецького оздоблювання його; навчити виготовляти білизну всіх видів для потреб домашності; дати основу на всякий випадок майбутній ремісничій вправі.

9. Н а п р а в а б і л л я - навчити доцільно та гарно направляти білля.

10. Р и с у н к и к р о ї в н а б і л л я - навчити брати мірку і зладити крій всіх родів білля.

11. Ш и т т я в о б р а н н я - виховати смак

до гарного та гігієнічного вбрання, до солідної праці та мистецького оздоблювання. Навчити виготовляти жіноче та дитяче вбрання; дати основи на всякий випадок майбутній ремісничій вправі.

12. Р и с у н к и к р о ї в н а в б р а н н я - навчити брати міру та нарисувати крій жіночого та дитячого вбрання.

13. В и ш и в а н н я т а о з д о б н і п р а ц і - виховати мистецьке почуття та смак, навчити учениць мистецьки оздоблювати білля та вбрання і виробляти речі для прикрашування вбрання й прикрашування помешкань.

14. Н а у к а п р о м а т е р і ї - подати відомости про сировини й вироби уживані до шиття білля, вбрання, в модлярстві, до домашніх потреб - щоби влекшати добрий вибір при закупні, використанні та опрацьованні даного матеріалу.

15. Д о м а ш н е г о с п о д а р с т в о - виховати смак до урядженої та затишної домашности, до чистоти, порядку та ошадности. Подати вказівки як все те розумно й ошадно осягнути, ознайомити з методами котрими можна влекшати ведення дому та з доцільним поділом часу.

16. Н а у к а п р о х а р ч е в і п р о - д у к т и - пізнати найважливіші продукти, їх прикмети, виживну вартість та спосіб їх переховування; скільки того потрібно для справного виживлення та розумного господарювання.

17. В а р е н н я - навчити варити дешево, смачну та поживну страву, узвзгляднюючи матеріальний стан звичайної домашности та час, потрібний для приготування страви, як і коли її подавати; дати основи доброго та ошадного харчування людини здорової та хворої, дорослої і дитини.

18. Г о с п о д а р с ь к і п р а ц і , п р а н н я т а п р а с у в а н н я - навчити виконувати розумно й ошадно праці потрібні для вдержання порядку й чистоти в домашности; також прати та прасувати.

19. Г і м н а с т и к а - ширити розуміння значіння гімнастики для здоровля тілесного й душевного; виховувати почуття дисципліни та порядку, ритму, такту й руху; дати вказівки для орга-

нізації домашньої гімнастики. Під час інших предметів також присвячується дві - три хвилини гімнастичним вправам для освіження.

20. С п і в - освіжити та ушляхотити думку; виробити слух, дати пізнати значіння музики та народньої пісні.

До шосто змальованих родинних шкіл додаються народні курси, а иноді й інші школи. У тому ж Градці Кральнойому, наприклад, в 1926 - 27 шк. році організація дівочих фахових шкіл була слідующею:

- I. Міські дівочі школи для жіночих занять:
  - A. Однорічна фахова родинна школа.
  - B. Двохрічна фахова родинна школа.
  - B. Однорічна фахова школа для вчительок.
- II. Жіночі народні курси.
- III. Міський Інститут для виховання вчительок домашніх наук.
- IV. Фахова школа реміснича для жіночої челяди одягових ремесл.

Згідно закону з дня 20. грудня 1923 р. всі типи наших дівочих фахових шкіл є публічними інститутами, а після перевороту / 1918 / приступлено було до удержавлення їх вчительського персоналу, що до сьогодні вже остаточно переведено.

Кількосний стан родинного шкільництва в Чехословацькій Республіці на кінець шкільного року 1926-27. є слідующим:

<u>Р і ч н і ш к о л и:</u>	<u>К і л ь к і с т ь</u>	
	<u>інститутів учениць</u>	
З чехословацькою викладовою мовою.	13	408
З німецькою викладовою мовою.	14	309
	<hr/>	
Разом	27	717
Д в о х р і ч н і ш к о л и:		
З чехословацькою викладовою мовою.	69	6937
З німецькою викладовою мовою	24	904
	<hr/>	
Разом	93	7841

Родинані школи є в нас нині в кожному більшому місті, а їх сітка постійно доповнюється.

-000-000-000-

Л и с т
ч е т в е р т и й.

ГОСПОДИНСЬКА ШКОЛА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

I.

Хліборобська жінка всіх народів вирішила сама свою життєву проблему, давно перед тим як про т. зв. еманципацію жінок почали взагалі говорити, в той спосіб, що стала незамінною співпрацевницею чоловіка — господаря. Тим цікавішим є факт, що власне у нас, народів славянських, де хліборобське підприємання є наслідком умов кліматичних, географічних та сільсько-господарських так многостороннє та складне і наслідком цього труднощі хліборобської праці отягощають однаково жінок яко мужчин, ба часто жінку значно більше — що власне у нас, кажу, господинське шкільництво розвинулося найпізніше.

Основи господинського шкільництва в Чехословацькій республіці були закладені р.р. 1880 минулого століття, коли взяла верх нарешті думка, що для успішного розвитку господарства не вистарчає старатися лише про освіту хлібороба, але треба подбати й про освіту його жінки. До-того-часна практика дала пізнати, що школи міські та класиторів, в котрих єдино до того часу селянські дочки могли одержувати освіту, відчужують їх від села

та властивого їм призвання, викликаючи в них навіть і нехоть до сільського стану. Тому приступлено було до заснування нової фахової школи, відповідної життєвим завданням сільської жінки - школи господинської.

Перша з них була заснована в Кромєжжі на Мораві р. 1884., друга р. 1887. в Стєжєрах біля Градця Кральового. Обидві були закладені заходами місцевих сільсько-господарських гуртків при допомозі жіночих комітетів та міністерства хліборобства. До цих двох найстарших річних господинських шкіл / з яких друга після заснування Чеськословацької республіки була реформована на школу двоєрічну аж досі єдиною цього типу у нас / добавилася в р. 1897 повітова господинська школа в Лоунах, а в р. 1898. в Німецькому Броді. В р. 1899. були організовані заходами Чеського Земського Комітету п'ятимісячні господинські курси при зимових хлопячих господарських школах для тих дівчат що не можуть відвідувати цілорічну господинську школу. З таких курсів, що організовані були при середній господарській школи виникла в р. 1906. річна господинська школа в Хрудімі. Того ж року заснував гурток "Светла" в Великому Межіріччу господинську школу, що складалася з двох п'ятимісячних курсів річно. Р. 1908. була заснована річна жіноча господинська школа в Кляштерному Градську біля Оломоуця, а р. 1913. в Чеському Броді приватна господинська школа пані Беннажикової.

Після державного перевороту / 1918 / перетворюються поступно господинські школи з піврічним навчанням в річні та засновуються нові того ж типу, тому що для наших умов виявилися найбільш придатними.

На рік 1927 - 1928. кількість чинних господинських шкіл в Чехословацькій Республіці є наступною:

I. З чехословацькою викладовою мовою:

Двоєрічних господинських шкіл	1.
Річних "	20.
Річних з двома послеліттями "	3.
Літніх господинських шкіл з літніми	

господинськими курсами.	3.
Літніх господинських шкіл / при фахових школах господарських /	12.
II. З н і м е ц ь к о ю в и к л а д о в о ю м о в о ю:	
Річних господинських шкіл.	2.
Річних з двома полуліттями	5.
III. З п о л ь с ь к о ю в и к л а д о в о ю м о в о ю:	
Річна господинська школа.	1.

Разом всіх типів господинських шкіл 47.

II.

Так виріс тип чехословацької господинської школи - лише з нашого духу та з наших потреб, бо не було для нього взірців у близьких, ані у віддалених народів. У всіх останніх подібних нам в сільсько-господарському відношенню країнах - Швейцарії, Данії, Голандії, Фінляндії - скрізь сільсько-господарське виробництво є через одноманітність умов, більш одностороннім і наслідком цього ціла організація сільсько-господарського підприємництва може бути значно простішою ніж у нас. Окрім того там скрізь працює в сільському господарстві більше мужчина, навіть і в тих галузях, які у нас вважаються спеціально жіночими, в той час як жінка є виключно господинею і матерією та присвячується лише своїй домашності і родині. Окрім того через недостаточне досі поширення і вживання технічних обладнань / електричності, телефону і т. под. / та недобудовану досі кооперацію є цілковите сільсько-господарське обтяження нашої жінки много більше ніж це є у народів останніх.

З того впливають головні вказівки, керувачі лінії для виховання нашої підростаючої дівочої молоді:

П о - п е р ш е - навчити її як найкраще та винос-
лівіше жити в даних відносинах,

П о - д р у г е - викликати почуття до сільсько-

господарського поступу та стремління на основі фахових відомостей краще і господарніше організувати свою працю та використати все, що може зменшити фізичну працю, якої має наша хліборобська жінка аж занадто.

Наша дівоча хліборобська молодь потребує передовсім освіти с п е ц і я л ь н о ж і н о ч о ї, бо не сміємо забувати, що при всій сільсько-господарській праці, першим її завданням є бути добрими матерями та господинями в своїй домашності.

Вони потребують, по-друге, ф а х о в о ї і доброї освіти та виховання. Хліборобська праця є твердою, життя сільської жінки є тяжким. Загальна нехіть до життя на селі проявляється чим далі грізніше у вилюдненню села та в пересуні мешканців до міст.

Єдиним ліком проти цієї загрози і рівночасно найважливішою сільсько-господарською проблемою славянською є облегчити життя сільської жінки шляхом піднесення її культурного рівня. Тому що життя чоловіка - хлібороба, може бути лише тоді виносимим, а його господарська праця лише тоді успішною, як що поруч з ним буде радісно працювати подібно ж освічена, свідомая жінка - його спокійна товаришка та розумна помішниця, чого хочемо власне досягти господинською школою.

III.

Всім накресленим обумовлюється і програм та організація вище згаданих господинських шкіл. Навчальний план нашої типової річної господинської школи складається з предметів теоретичних і практики, та є наступним:

П р е д м е т и:

Викладів годин тижнево:

П о л у л і т т я:

I. II.

---

1. Громадська мораль та поведінка в товаристві. 2

П р е д м е т и:	Викладів годин тижнево:	
	П о л у л і т т я:	
	I.	II.
2. Викладова мова та словес- ність.	2	2
3. Географія та історія.	2	-
4. Рахування та рахунковість.	3	3
5. Природознавство/зоологія, ботаніка, мінералогія /	2	1
6. Хемія з технологією та фізи- ка.	3	1
7. Педагогіка.	2	1
8. Полеве господарство.	-	3
9. Садівництво / садівництво, го- доництво, квіткарство/	-	2
10. Плекання господарських звірят.	2	3
11. Молочарство.	-	2
12. Наука про ведення домашності та крамозьвзвство.	2	1
13. Наука про продукти, виготов- лення їжі та управу столу.	1	1
14. Гігієна.	1	1
15. Громадська наука / про орга- нізацію держави, права і обо- в'язки громадянки. і т.д/ та аг- рарні закони.	1	1
16. Рисування кроїв білля, вбран- ня та взірців для вишивання.	2	2
17. Спів.	1	1
18. Розправи / для дебатів з при- воду прочитаного та обговорє- ння всіх культурних подій дня/-	-	1
Разом теоретичних годин		26
		26

П р а к т и к а:

На кожну з учениць, що працюють
в 3-х або 4-х четах припадає пе-
ресічно тижнево:

1. Варення. . . . . біля	11	11
--------------------------	----	----

2. Жіночих ручних праць	біля	6	6
3. Господарської практики / на полі, в садку, в стайні, в мо- лочарні /	"	8	8
4. Прибирання в домашності, прая- ня та прасування	"	6	6

Разом практичних годин 31 31

З наведеного плану навчання річної господинської школи видно, що викладається тижнево 26 годин теорії та уділяється 31 година практиці — цеб-то майже 10 годин денно. Це означає, що не обійдемося без і н т е р н а т у, тим більше, що самі справи на шкільному маєткові, котрий маєть-ся по можливості при кожній нашій господинській школі, вимагають сталої присутності учениць та вчительок. На господинських школах присвячується велика увага справам у варенню, шиттю, прибиранню, правню, прасуванню, та в усіх інших днівних хатніх працях; далі виявленню зручності у всіх працях господарських що будуть з годом покладені на дівочу хліборобську молодь, коли вона займе своє положення в родинні та господарстві. Це є головним чином піклування про домашніх звірят, плекання та відкормлювання птиці й свиней, дрібної скотини, складання норм годівлі та контролю вислідів, далі справи в усіх польових та садівницьких працях що припадають на біжучий господарський сезон. Все це робиться з оглядом на правченя до ошадности, точности та замилування до порядку.

При працях для вироблення зручности не мусять забуватися шкільних обов'язків. При всілякій праці передовсім звертається увага на добру організацію та щоби вихованки навчилися економічно використувувати час та сили. Тому знайомляться по скільки можливо з усіма технічними винаходами й їх області почасти на власній школі та маєткові, а почасти на екскурсіях та всіляких відвідуваннях зразкових установ.

В теоретичному навчанню звертається ува-

га передовсім на те, щоби навчалось для життя та глядяно. В інтернаті стремлять як найбільше до родинного, індивідуального та демократичного виховання. Не забувається також і на тілесне виховання. Хоч година гімнастики і не вставлена в навчальний план, але всі вихованки гімнасткуються по-дня вранці, літом в садку, а зимою в помешканню при відчинених вікнах. При кожній школі є також пляц для забав.

Харчування в інтернаті є просте, проважене за модерніми поглядами по до виживлення - багато зеленни, овочів, бобів, молока, масла, яєць, - не багато мяса, жадний алкоголь.

Ціле виховання стремить розширити душевний обрій учениць; передплачуються для них часописи, для читання яких учениці по-дня сходяться в читальню. Для дебатів над прочитаним та для обговорення всіх культурних подій дня призначена година розправ. Учениці відвідують театри та концерти і призначаються слідкувати за всим що звязано з культурою.

Товариське виховання підпирається влаштуванням родинних чайових післяпівднів та принагідних програмових вечерів, на котрі запрошуються також і ширше громадянство.

Цим способом вдається не тільки продовжити виховання розпочате вдома, але частенько і виправити дефекти помилкового виховання родинного.

Це суть загалом елементи виховання на часо-словацьких господинських школах. Праця вчителок не є легкою - школа, масток та інтернат суть дуже складні одиниці, сполучити яких та опанувати якими означає цілком присвятити себе, до останніх сил. Праця є тяжкою також і тому що оремо першу борозву на ґрунті від віків прибитому, тому часто треба поправляти, вертатися, розпочинати знову й знову. Але надіємося, що скоро взійде новий посів з наших дядей, що наростуть нам молоді, свіжі та дильні помічниці, котрі будуть на полі сельської культури працювати далі та вгору.

Л и с т
п я т и й.

ШКОЛИ ІНСТРУКТОРОК ГОСПОДИНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

І.

Мета, котру ми собі поставили є - ч е -
р е з п і д н я т т я к у л ь т у р н о г о
р і в н я х л і б о р о б с ь к о ї ж і н к и
о б л е г ч и т и т а п о л і п ш и т и ї ї
ж и т т я й ц и м д о п о м о г т и п о к р а -
щ а н н ю ж и т т я с е л а т а в с е ї д е -
р ж а в и. Ц ь о г о х о ч и м о д о с я г т и я к в и х о в а н н я м
д і в о ч о ї м о л о д і н а г о с п о д и н с ь к и х ш к о л а х, т а к і б е з -
п о с е р е д н і м в п л и в о м н а х л і б о р o б с ь к у ж і н к у в с і х с т e -
п е н і в в і к у. Ц я м e т a в и м a г a є н а я в н о с т и д o с т a т o ч н o ї
к і л ь к o с т и д і я ч і в, щ о з м o г л и б п р o в a д и т и ц e н a з в и -
ч а й н o в a ж л и в e, т я ж k e a л e й п o ч e с н e з a в d a н н я. З o г -
л я д у n a т e, щ o n a м x o д и т ь п e р e d o в c і m п р o ж і n k y -
х o ч n e т і л ь k o п р o н ю, і т o м y щ o ж і n k a
ж і n k y н a й k p a щ e p o з y м і c, т a ж і n k a ж і n ц і n a й o б і л ь ш
d o в і р яє, п o т p e б y e м o, к a ж y, в и x o в a т и к a d p з d o p o -
в и x і ш л я x e т н и x ж і n o k, щ o c т a л и
б p o c п o в c ю d ж y в a т e л ь k a м и т a г л a c a т e л ь k a м и n a ш и x і д e -
a л і в - і н c т p y k t o p k a м и n a ш o г o
c e л a.

Мали б ц e б у т и ж і n k и n a й л і п ш і в п р a в д и в o -
м y p o з y м і н н ю c л o v a, б o д л я n a ш o г o c e л a т a d л я й o г o
д і т e й л и щ e т e n a й k p a щ e є d o б p и м, я k щ o x o ч e m o ш v и d -
к o т a м o ж л и v o п o v н і ш e d o c я г н y т и c в o б і m e t и. М a л и б
ц e б у т и ж і n k и, я k и x і n т e л e k т y a л ь n a з p і л і c ь є y щ л я -
х o т n e n a п p a v d и v o ю к y л ь т y p o ю c e р ц я; ж і n k и - c т a t e ч -
н і, т v e р d o ї v o л і, щ o c t p e м л я т ь n a в і т ь ч e р e з м n и m o
н e п e p e м o ж н і п e р e ш k o d и з a v ж d и ~~д o c я г т и~~ d o п o c т a -

влених мет; жінки, що життєвим досвідом та роздумуванням допрацювалися до справжньої ушляхотненої людскости, все зуміючі і завжди охочі допомогти; жінки - ввічливі та бистрі, делікатного такту, інстинктивно схоплюючі ситуацію; жінки - самостійні, поштиві та горді, притому скромні й прості; жінки, що зуміли б своєю власною особистістю сугестивно впливати на своє оточення. Бо характер хліборобського люду, між котрим їм доведеться працювати, наслідком багатьох гріхів, що доконані були на ньому в минулому, є недовірчливий, консервативний, новинкам неприступний - і довіря його здобувається лише з великими труднощами. Мали б це бути жінки - проїняті справжнім "сельством", з горячою й чинною любов'ю до цього стану, і всього, що з життям та культурою села сполучене; жінки, що відчувають мистецький чар народньої пісні так само, як і національної орнаментики; жінки - свідомі того, що у всьому цьому - в звичаях, казках, в цілому тому словесному і формальному виявленню, лежать невидимі скарби нашої національної культури, і що стерегти, хоронити й шанувати їх, черпати з тих широких джерел сили та скрашувати й звеселювати ними життя нації, а передовсім життя нашого селянства, - що все це, кажу, належить до справжньої та чинної любові до Батьківщини.

Ці то жінки мали б дістати як найширшу загальну освіту та глибшу освіту фахову і то не лише в галузях, що торкаються сільського господарства, але й у всьому, що сполучено з життям та чинністю сільської жінки. Це значить, що мали б вони безумовно оволодіти тими галузями праці, які зв'язані з веденням хатнього господарства, фізичного й духового виховання дітей та життям жінки в суспільстві; по друге - також сільсько-господарськими науками, головне в тих галузях, в яких жінка є чинна своєю працею. І то володіти ними не лише теоретично, але також і практично, бо спосіб навчання та переучування цим наукам, чи то в школі, чи то методом позашкільним, мусить бути по з м о з і н е п о м і т н и м, н а о ч н и м, п р и в а б л и в и м - отже при кожній праці в л а с н и м п р и к л а д о м п е р ш з а в с е.

Тому їх теоретична освіта мала б бути обґрунтована дуже всесторонньою та доброю практикою. Але всього цього ще б не вистарчало, коли б їм бракувало необхідної освіти педагогічно-дидактичної, бо "вміння над умінням є - вести людину - найбільш складне та найбільш непостійне з усіх створінь".

Самозрозуміло, що мусимо припускати наявність талану, нахилу, надання до вчителювання та любов до цього призвання в кожній з цих діячок і наперед згідно цій вимозі їх вибирати, бо, як говорить Паульсен: "наука педагогічна вчить бачити лише того, хто має вроджений педагогічний зір".

Майбутні інструкторки мали б в теорії пізнати головні фази в розвитку школи та виховання, головні засади та норми педагогічні, головні проблеми з психології та етики; практично ж мали б усвоїти собі необхідну зручність у викладанню та дидактичних методах.

Як що матимуть до того здоровий педагогічний інстинкт та швидкість в пізнаванні людей і конче добру волю та можливість стало освічуватися, постійно вчитися, бо ж їх фах це саме життя, котре не стоїть, але йде постійно вперед - отже і їм треба буде йти постійно за духом часу - то напевно зі своєю метою не розминуться.

Як що зберемо тепер до купи свої вимоги, - матимемо головні напрями для виховання інструкторок:

1. Виховання характеру,
2. Як найширша освіта загальна,
3. Освіта фахова: а/ теоретична,
б/ практична,
4. Освіта педагогічна,

- все це на закладі справжнього талану вчительського.

II.

В Чехословацькій Республіці маємо нині чотири інститути, з яких рекрутуємо як вчителюк шкіл родинних та господинських, так і почасти ін-

структорок для служби позашкільної. Є це: державний педагогічний інститут для виховання вчительок родинних шкіл / в Празі та Брні / та державний педагогічний семінар для виховання вчительок господоинських шкіл / в Хрудімі та в Кадані /.

Інститути для освіти вчительок родинних шкіл є найстаршими, мають свою добру традицію і їх великою вигодою є, що суть двохрічні, мають при собі для вправ школу родинну, але зате не мають інтернатного виховання.

П л я н н а в ч а н н я двохрічного державного інституту вчительок жіночих фахових родинних шкіл у Празі є слідуєчим:

П р е д м е т и:	Р і ч н и к и :			
	Перший		Другий	
	С е м е с т р и :			
	I	II	I	II
1. Викадова мова.	2	2	2	2
2. Історія освіти.	2	2	2	2
3. Рахування та рахунковість.	2	2	2	2
4. Словесність.	2	-	-	-
5. Громадська наука.	2	2	2	2
6. Виховання та піклування про дитину.	3	3	2	2
7. Сільське господарство	-	2	-	-
8. Наука про матерії.	-	-	2	1
9. Гігієна.	2	2	-	-
10. Наука про крої.	-	-	1	2
11. Декоративне малювання / рисування /	4	4	4	4
12. Шиття та рисування кроїв	18	18	16	16
13. Вишивання та оздобні праці	2	2	2	2
14. Спроби навчання.	-	+ /	3	3
15. Спів.	1	1	1	1
16. Гімнастика.	1	1	1	1
Разом тижнево годин	41	41	40	40

+ / В другому півріччю кандидатки асiстують групами кожних 14 днів на одній годині навчання на родинній школі що існує для вправ при інституті.

III.

Інститут для виховання вчительок господинських шкіл в Хрудімі виник в р. 1924-1925 при державній господинській школі з трьохмісячних педагогічно-дидактичних курсів, що влаштовувались тут в р. р. 1922 - 1924. Завданням цих курсів було дати кандидаткам нагоду поглибити та доповнити фахову освіту й одержати необхідну педагогічну освіту, щоби поліпшити кваліфікацію вчительок господинських шкіл, які до того часу були відказані лише на приватну підготовку.

Державний педагогічний семінар для освіти і виховання вчительок господинських шкіл був заснований почасти за взором подібних інститутів в Німеччині та поділений - на два відділи: 1. Для кандидаток вчительства фаху сільсько-господарського та природничого, і 2. Для кандидаток на вчительок варення / куховарства /.

Для лекшої орієнтації долучаю окрім поданої історії розвитку й плян навчання на державному педагогічному семінарі в Хрудімі.

А. У м о в и п р и й о м у до семінару для вчительок фаху сільсько-господарсько-природничого:

а/ Чотирьохрічна " обчанська " / елементарна /, або нижча середня школа, після того

б/ Однорічна школа господинська, після того

в/ Середня школа господинська, після того

г/ Двохрічна практика сільсько-господарська або в добрих сільсько-господарських підприємствах, або на курсах: птахівництва, молочарства, садівництва та городництва.

П л я н н а в ч а н н я на державному педагогічному семінарі для виховання вчительок господинських шкіл фахів сільсько-господарського та природничого / однорічному /:

П р е д м е т и:	Триместри:		
	I.	II.	III.
	ГОДИН ТИЖНЕВО:		
1. Етика, товарицьке виховання та естетика.	1	1	1
2. Психологія	3	2	-
3. Логіка	3	1	-
4. Філософія, історія культури та соціологія	1	1	1
5. Педагогіка загальна, спеціальна / дитячого віку / педопатологія.	2	2	1
6. Дидактика загальна	3	1	-
7. Історія виховання та навчання.	3	1	2
8. Піклування про дитину, шкільна гігієна, гігієна села, евгенічні тенденції.	-	-	2
9. Спеціальна методика чеськ. мови.	1	2	1
10. " " географії та історії.	-	1	-
11. " " арифметики та геометрії.	-	1	1
12. " " природознавство	-	1	1
13. " " фізики та хемії, технології, краєзнавства.	-	1	-
14. " " плекання рослин	-	1	-
15. " " плекання тварин та молочарства.	-	1	-
16. " " адміністрування та рахівництва.	-	1	-
17. " " дебатів.	1	-	1
18. " " малювання дидактичне.	2	-	-
19. Догляд та переховування навчальних приладів, обходження з мікроскопом та скіоптіконом.	1	1	1
20. Організування та ведення бібліотек.	-	-	1
21. Адміністрування господицьких шкіл.	1	-	-

П р е д м е т и:	Т р и м е с т р и :		
	I.	II.	III.
	Г О Д И Н Т И Ж Н Е В О :		
22. Фінансове керування та ведення рахунків господинських шкіл.	2	-	-
23. Доцільне будівництво та урядження господинських шкіл та шкільних мастків.	-	-	1
24. Семінарні справи:			
а/ розбор педагогічних класів,			
б/ розбор прослуханих лекцій,			
в/ розбор пробних лекцій,	2	5	7
г/ тести, психограми, психотехнічні іспити.			
25. Практичні шкільні справи:			
а/ слухання лекцій.	1	2	1
б/ давання пробних лекцій	-	6	9
26. Спів.	1	1	1
27. Практика / кандидаток в четах пересічно тижнево /:			
а/ варення. . . . . біля	3	-	-
б/ ручні праці. . . . . "	1	-	-
в/ господарювання / на полі, в садку, в стайні, молочарство /	2	2	2
г/ прибирання, прання, прасування.	1	-	-
д/ машинова / ознайомлення з хатніми машинами / . . біля	-	-	2
е/ канцелярська. . . . . "	1	-	-
28. Екскурсії допоміжної школи, дитячих захоронок, школи материнської і т. п.	-	-	-
Разом тижнево годин.			
	36	35	85

Б. У м о в и п р и й о м у д л я в ч и т е л ь о к к у х о в а р е н н я :

а/ Чотирьохрічна школа елементарна, або

нижча середня школа, після того

б/ Однорічна школа господинська та кухо-
варська, після того

в/ Двохрічна практика у варенню в чужому
господарстві.

Окрім того прийомні іспити з:

а/ викладової мови та рахування,

б/ практичного варення.

П л я н н а в ч а н н я однорічного дер-
жавного педагогічного семінару для кандидаток на
вчительськ варення:

П р е д м е т я :	Триместри:		
	I.	II.	III.
	ГОДИН ТИЖНЕВО:		
1. Етика, товариське виховання, есте- тика.	1	1	1
2. Чеська мова та словесність	2	2	2
3. Рахування.	3	3	-
4. Рахівництво.	-	1	2
5. Хемія з технологією та фізика.	3	2	2
6. Педагогіка.	2	2	1
7. Дидактика / психологія та логіка /	3	2	-
8. Хатне господарство	-	-	2
9. Наука про продукти, про виживлен- ня людей та свійських тварин.	2	2	3
10. Гігієна та наука про першу поміч.	1	1	2
11. Громадська наука.	-	1	1
12. Малювання / рисування /	2	-	-
13. Адміністрування господинських шкіл.	1	-	-
14. Будування та урядження господин- ських шкіл та звичайних будов.	-	-	1
15. Варення та накривання на стіл.	16	10	6
16. Методика варення та накривання на стіл.	-	2	-
17. Вислухування лекцій.	1	2	1
18. Давання пробних лекцій.	-	5	10
19. Семінарні вправи.	1	3	4
20. Практика господинська та госпо- дарська.	2	2	2

Предмети:	Триместри:		
	I.	II.	III.
Годин тижнево:			
21. Спів.	1	1	1
Разом годин тижнево. .	41	42	41

Д о к і л ь к а у в а г д о п л я -
н у н а в ч а н н я .

Властиву педагогічну освіту дістають кан-
дідатки з викладів п е д а г о г і к и т а м е -
т о д и к и . Кандідатки асистують на викладових
годинах в " школі для вправ " / взірцевій школі -
нижчій / і як тільки придбають певний досвід, - в и -
с т у п а ю т ь с а м о с т і й н о , я к о л е к т о р к и в з г а д а -
ній господинській школі / нижчій / .

Н а с е м і н а р н и х в п р а в а х
поодинокі зразкові лекції вчительок, вчителів та
виступи кандидаток обговорюються з погляду методи-
чного та педагогічного - тут власне кандидатки оз-
найомлюються з вчительською працею.

П р и м е т о д и к а х поодиноких предме-
тів, що подають загальні уваги та вказівки раці-
онального опрацювання методів навчання, деб-то
мають подати напрямки для відшукування та випрацю-
вання того шляху, який найкраще та найшвидше
при навчанні приводить до мети - звертається ува-
га кандидаток і на відповідну літературу про той
чи інший предмет.

Для вправлення кандидаток в керівництві
господарською практикою учениць служать господар-
ські вправи, що відбуваються під доглядом відпо-
відних вчительок. Для пізнання життя на господин-
ських школах мусять всі кандидатки мешкати в шкіль-
ному інтернаті.

Згадані середні сільсько-господарські шко-
ли мають характер теоретично-практично клібороб-
ський і приймаються до них ті абсолювентки шкіль-
нішанських, або нижчих середніх, котрі закінчили

однорічну господинську школу. Ці школи / сільсько-господарські середні / не вважаються лише підготовчим ступінем для семінару, але головним їх завданням є подати фахові відомости в обсязі, що потрібний для раціонального господарювання на середньому рільничому господарстві. Мають замінити вони також до де-якої міри середні міські дівочі школи. Тому в їх навчальному плані належне місце займають і предмети загально-освітні.

IV.

Так в цілому дбають про виховання нашої вчительської молоді для дівочих, родинних та господинських шкіл і для служби позашкільної. Знаємо, що наші школи є ще молоді і що наслідком досвіду, який прийде лише з часом, потребуватимуть де-якого, можливо значного, виправлення. Але тим ліпше, бо таким способом виявиться принаймні їх життєва придатність, що стремлять завжди далі та вище.

В сучасний мент найбільшчим місцем є те що зі зростаючим числом абсолювенток де-яких з цих інститутів / головню семінару для виховання вчительок господинських шкіл в Хрудімі / не збільшується рівнобіжно їх запотребування, неб-то не можливо за нинішніх часів з фінансових причин заснувати належну кількість господинських шкіл. Тому доведеться, очевидно в майбутньому строго обмежити кількість вакансій в інституті, як це робиться вже в інститутах для виховання вчительок родинних шкіл.

Все ж таки не дивлячись на ці тимчасові несприятливі обставини, гадаємо, що всі абсолювентки раніш чи пізніш будуть мати змогу кожна по мірі свого надання та сил виконати свої повинности що до Батьківщини та Нашії.

Отже нехай мені буде дозволено закінчити визначними словами з промови державного інспектора професора М. Бездека, голови державної іспитової комісії для іспитів на вчительську господинських шкіл, до абсолювенток Хрудїмського семінару в 1926 році: " Батьківщина - це ріля, і людина плугом та серпом є з нею спаяна; землі, яко кормительці всього створіння, належиться головна увага та піклування громадянства. Горяче бажаємо, щоби з покоління в покоління перебірали кожне сільське господарство, кожну сільську хату, кожну хліборобську оселю **д в і м у д р и х** голови, **ч о т и р і п и л ь н и х** та **в м і л и х** руки, **д в а с п і в з в у ч н о** **к и п л я ч и х** серця. Для досягнення цих шляхетних цілей можете ви своєю працею особливо спричинитися, і вірьте, що в життьовому успіху кожної зі своїх учениць знайдете й частку власного щастя! "

ДЕ ЩО Є:

Від Видавництва . . . . . стор.	1
Передмова.-п.лектора В. Доманицького "	3
Плани та цілі сучасної чехословацької жінки	11
Шкільне виховання жінок у Чехословаччині	14
Родина школа в Чехословаччині	18
Господинська школа в Чехословаччині	26
Школи інструкторок господинської освіти в Чехословаччині	33

